

MATTEUS 18:15—20: 'N DIACHRONIESE EN SINCHRONIESE ONDERSOEK MET BESONDERE VERWYSING NA KERKLIKE DISSIPLINE¹⁾

H C VAN ZYL

ABSTRACT

Matthew 18:15—20: A diachronic and synchronic investigation with special reference to church discipline

It is well known that gospel material consists of traditional matter as well as the evangelists' own input. A thorough exegesis should contain both the aspects of the investigation into the growth of the tradition (diachrony), and the study of the text in its final stage (synchrony). Matthew 18:15—20 is subjected to such an approach. As part of the diachrony these verses are studied by means of the historical critical paradigm. Special attention is paid to source and redaction criticism. Under the synchronic aspect this pericope is investigated structurally, historically and theologically. Discourse and narrative analyses are used for the structural component.

1. PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIESE VERANTWOORDING

1.1 Probleemstelling

Dit is algemeen bekend dat die Evangelies ryk tradisietekste is. Dit is net so bekend dat die evangeliste met 'n eie oogmerk en opbou hulle onderskeie werke gelewer het, weliswaar nie sonder gebruikmaking van voorafgevormde tradisiegoed nie. Uit 'n vergelyking van die Evangelies is die spore van albei prosesse duidelik sigbaar.

Daar is dus twee aspekte aan die eksegeese van die Evangelies verbonde: die ondersoek na die **wording** van die teks en dié na die **huidige gestalte** daarvan. In die eksegetiese proses word dikwels slegs op een van die twee gekonsentreer, of albei word op 'n naïewe, onsistematiese wyse behandel. Dit is derhalwe die tese van dié ondersoek dat die eksegeese van evangeliestof slegs **omvattend** onderneem kan word as aan albei aspekte ewe veel aandag geskenk word, en slegs **gekontroleerd** kan geskied as hierdie aspekte op 'n sistematiese en verantwoorde wyse aan die bod kom.

Matteus 18:15—20 word as die ondersoekveld geneem wat aan so 'n omvattende en gekontroleerde eksegetiese onderwerp word. Dit is 'n teks wat hom by uitstek daartoe leen, aangesien wording en "finale" gestalte op 'n vervlegte manier hier teenwoordig is. Terselfdertyd word gepoog om in en deur hierdie eksegetiese prosedure Matteus se boodskap aangaande kerklike dissipline — soos gemanifesteer in dié verse — te laat uitkristalliseer.

1.2 Diachronie en sinchronie: definiëring

Die benadering wat hom op die wording van die teks toespits word **diachronie** genoem. Dit fokus op daardie prosesse wat "agter die skerms" aan die werk was en meegehelp het om die teks in sy huidige vorm te "produseer". Natuurlik is die verhouding tussen die wording en finale gestalte van die teks nie so probleemloos soos wat miskien uit die vorige sin afgelei kan word nie. Die ontstaan van die teks het met veel meer spronge en stroomversnellings gepaard gegaan as wat mens miskien mag dink. Tog is ek van mening dat iets van hierdie proses blootgelê kan word indien mens verantwoordelik te werk gaan.

Sinchronie daarenteen konsentreer op die teks in sy huidige vorm. Alles wat op 'n spesifieke kommunikasiemoment van die teks meewerk om die kommunikasie te konstitueer, kan onder sinchronie tuisgebring word. So gesien is daar drie kringe van ondersoek wat ter sprake kom: die literêre, historiese en teologiese situering van die teks.²⁾ Dit hou 'n tweeledige benadering tot die teks in: 'n enger een wat suiwer na die literêre prosesse binne die teks vra, en 'n wyer een wat relevante buite-tekstuele gegewens in berekening bring.

1.3 Diachronie en sinchronie: verhouding

Soos reeds in 1.1 genoem, moet die teks sowel diachronies as sinchronies ondersoek word om dit omvattend te eksegetiseer. Dit behels enersyds dat die twee aspekte metodologies nie vermeng word nie. Sover moontlik moet elkeen se spesifieke bydrae afsonderlik verreken word. Andersyds moet besef word dat die twee benaderings twee kante van dieselfde muntstuk is. Dit is twee verskillende soorte kyk op dieselfde teks, daarom sal daar uiteraard 'n wisselwerking tussen die gegewens van die twee aspekte plaasvind. Trouens, dis juis hierdie wisselwerking wat die eksegeet in staat stel om die teks omvattend te analiseer sodat verstaan in die lig van die totale prentjie kan plaasvind.

Die wisselwerking tussen diachronie en sinchronie vertoon egter 'n bepaalde prioriteit. Dit is altyd die teks in sy finale gestalte (sinchronie)

wat by die interpretasie daarvan die deurslag gee. Die diachroniese gegewens, hoe belangrik ook al vir die opbou van 'n volledige prentjie, vorm uiteindelik slegs die agtergrondgewens in die beoordeling van die betekenis van die teks.

1.4 Diachronie en sinchronie: watter een eerste in die eksegetiese proses?

Soos te wagte uit die vorige paragraaf, sal sinchronie normaalweg in die eksegetiese proses eerste aan die beurt kom. Dit stel die parameters vas waarbinne die diachroniese ondersoek later moet beweeg. Anders mag laasgenoemde te wydlopig word en hom met irrelevante analyses besig hou.

Soms "vra" die teks egter self daarvoor dat diachroniese opheldering eers moet plaasvind. Dit geskied veral by besonder ryk tradisietekste waar die sinchroniese "vloei" van die teks nie meteens duidelik is nie. Ek meen dat Matteus 18:15–20 so 'n geval is. Daarom word die diachronie in hierdie ondersoek eerste behandel. Daar word as't ware eers 'n diachroniese kompetensieraamwerk opgebou wat eventueel as "ligtafel" sal dien waarteen die "kaart" en plan van die finale teks belig word.

Sommige geleerdes beskou hierdie diachroniese uitklaring van die teks nie as deel van die eksegetiese proses nie, maar slegs as voorafstudie. Die teks in sy wording en finale gestalte is egter één. Daarom is die ondersoek wat hom met die voorstadia van die teks besig hou (diachronie), myns insiens deel van die eksegetiese.

1.5 Diachronie en sinchronie: spesifieke eksegetiese metodes

Diachronie en sinchronie is nie as sodanig eksegetiese metodes nie. Dis eerder 'n onderskeiding wat met 'n breë benadering te doen het. Wanneer ons nou probeer om spesifieke eksegetiese metodes onder die twee breë benaderings in te deel, blyk dit gou dat dit nie so maklik is nie. Streng gesproke is daar eintlik nie metodes wat òf suiwer diachronies òf suiwer sinchronies is nie. Alle metodes bevat iets van albei aspekte. Dit is nie verrassend nie aangesien diachronie en sinchronie ook nie waterdig van mekaar geskei kan word nie; soos reeds opgemerk, staan hulle in wisselwerking tot mekaar. Ons werk eerder met graadverskille. Sommige metodes neig vanweë hulle aard en doelwitte meer in 'n diachroniese, ander meer in 'n sinchroniese rigting. Daar is metodes wat dus goedsikks in albei kategorieë kan diens doen.

Die werkshiptotese wat in dié ondersoek funksioneer, behels die volgende: Die diachroniese aspek van Matteus 18:15–20 sal met behulp

van die histories-kritiese paradigma ondersoek word. Dit hou die volgende metodes in: bronnekritiek, vorm-, tradisie-, begrips- en motief-, en redaksiegeskiedenis. Hulle gerigtheid en belangstelling lê almal in die rigting van die **geskiedenis** van die teks — sy bronne, vorme en ontstaansituasies, tradisies, motiewe, en redaksionele arbeid aan die bronne. Dit is egter meteens duidelik dat in die geval van byvoorbeeld die redaksiegeskiedenis daar alreeds 'n oorvleueling met die sinchroniese moment plaasvind. Dit moet egter nie noodwendig as 'n gebrek in die ondersoek uitgewys word nie. Dit illustreer eerder die punt van die wisselwerking tussen diachronie en sinchronie, en dat dieselfde metode soms in albei kategorieë tereg kan kom. Dit hou ook die verdere voordeel in dat op dié wyse alreeds voorlopige sinchroniese resultate na vore tree wat later aan die hand van die "suiwerder" sinchroniese metodes getoets kan word. Sodoende word "kruis-kontrole" toegepas wat die hele eksegetiese proses op vaster voet plaas.

Wat die sinchroniese moment betref, word die **strukturele** komponent hiervan hoofsaaklik aan die hand van die **Suid-Afrikaanse** rederingsanalise gedoen. Dit word egter gekombineer met gegewens vanuit 'n narratiewe analise van die Matteusewangelie. In die **historiese** en **teologiese** situering word sowel van relevante sinchroniese redaksie-historiese gegewens as resultate van narratiewe analyses gebruik gemaak.

2. DIACHRONIESE ONDERSOEK VAN MATTEUS 18:15—20

Dit is nie moontlik om in die bestek van dié artikel 'n volledige diachroniese ondersoek van die verse in terme van al die histories-kritiese metodes in paragraaf 1.5 genoem, te onderneem nie. Daarom word hier met enkele bronkritiese en redaksie-historiese opmerkings volstaan.

In Matteus 18:15—20 word basies van twee bronne gebruik gemaak, te wete Q (Mt 18:15; Lk 17:3) en eie stof van Matteus. Die wyse waarop Matteus dit gedoen het was om Q (wat waarskynlik die beste deur Lk 17:3 weergegee word) in twee te verdeel: vers 3a (die vermanende aspek) word as uitgangspunt vir Matteus 18:15 geneem waaromheen dan eie stof gebou word (Mt 18:16—20), terwyl die aspek van berou en vergiffenis (Lk 17:3b) oorsaak tot Matteus 18:21 om dan saam met Lukas 17:4 gebruik te word.

Die sogenaamde eie stof (Mt 18:16—20) vertoon egter verdere "nate" wat dit moontlik maak om nog bronne te identifiseer. Die argumente is:

1. Die wisseling tussen enkelvoud en meervoud tussen verse 15—17 en 18—20 onderskeidelik dui op die moontlikheid dat ten minste dié twee gedeeltes as kleiner eenhede binne 15—20 aangemerkt kan word.
2. Redaksionele sleutelwoorde van Matteus wat eenhede aan mekaar bind, kan geïdentifiseer word. So is daar **amèn légô humîn** en **pálin [amén] légô humîn** wat 17 en 18, en 18 en 19 respektiewelik aan mekaar koppel. Dit dui nie net op 'n skeiding tussen 15—17 en 18—20 nie, maar dat ook vers 18 en verse 19—20 oorspronklik geskei was. Die woorde **gê** en **ouranôs** is waarskynlik ook redaksioneel wat verse 18 en 19 doelbewus aan mekaar bind. Vers 16b ('... sodat in die mond van twee of drie getuies elke woord sal vasstaan') moet vanuit Matteus se voorliefde vir Ou-Testamentiese aanhalings ook as redaksioneel beskou word.
3. 'n Verdere "naat" tussen verse 15—17 en 18 word sigbaar as in aanmerking geneem word dat vers 18 'n parallel in Matteus 16:19 (en Jh 20:23) het. Vermoedelik het ons dus in vers 18 (saam met Mt 16:19 en Jh 20:23) met 'n aparte tradisiestuk te doen.
4. Vers 20 het moontlike parallele in Joodse tradisies, waar in plaas van Jesus se Naam, die begrip *sekinā* gebruik word. Dit is dus moontlik dat vers 20 as 'n selfstandige tradisiestuk van vers 19 losgemaak kan word.

Bostaande oorwegings lei tot die gevolgtrekking dat ons in Matteus 18:15—20 die volgende voor-Matteaanse bronne kan onderskei: 15—17; 18; 19; 20.

Vanweë die uitgebreide aard van die eie stof (verse 15b/16—20) is dit uiteraard moeilik om die redaksie-historiese metode toe te pas (omdat parallele uit die ander Evangelies ontbreek om mee te vergelyk). Ons het egter drie hulpmiddels: eerstens die tradisie-eenhede soos hierbo deur middel van die bronnekritiek geïdentifiseer, tweedens die funksie wat hierdie eenhede in die voor-Matteaanse tradisie vervul het (soos vasgestel in veral die vorm- en begripsgeskiedenis van dié verse — waarop weens gebrek aan ruimte nie hier ingegaan kan word nie), en derdens die groter raamwerk van die hele hoofstuk 18 waarbinne Matteus hierdie tradisiestof ingebou het. Tot op groot hoogte kan ons nou vasstel hoe Matteus die tradisies tot sy beskikking geherinterpreteer het.

Uit die vormgeskiedenis van **verse 15—17** het ons geleer dat hulle waarskynlik in 'n Joods-Christelike milieu ontstaan het waar in sterk

aansluiting by Joodse tradisies uitdrukking gegee is aan die heiligheid van die kerk as volk van God. Gevolglik het verse 15–17 oorspronklik waarskynlik 'n groter klem op die regsprosedure wat uiteindelik op die afsnyding van die sondigende broer kon uitloop, geplaas. Hierdie feit word onderstreep deur die verskillende woorde vir “vermaan” wat by Matteus en Lukas voorkom. In Matteus 18:15 word Lukas 17:3 se *epitimāō* met *elénchō* vervang. Laasgenoemde is sterker op die broederlike vermaning en die gedetailleerde oortuigingsprosedure met die sondigende broer (vers 16–17) afgestem.

So gesien, pas verse 15–17 moeilik in die raamwerk van Matteus 18 in, waarvan die tendens eerder in die rigting van die volhardende opsoek (verse 10–14) en nimmereindigende vergiffenis van die dwalende medegelowige (verse 21–35) lê. Die vraag is dus waarom Matteus téén die tendens van verse 10–14 en 21–35 in tog hierdie ietwat “strenger” tradisie behou. Die antwoord moet gevind word in die feit dat Matteus aan twee sake reg wil laat geskied: aan die een kant die heiligheid van die gemeente, en aan die ander kant die liefdesplig tot behoud en vergewing van die sondaar. Die bekommernis oor eersgenoemde is veral in die oorneem van die uitdrukking “heiden en tollenaar” (vers 17) te bespeur. Die rede vir die aanwending hiervan deur Matteus is waarskynlik geleë in die motief van wetteloosheid wat dit verteenwoordig, wat klaarblyklik 'n akute probleem in die Matteaanse gemeente was (vgl Mt 5:17–20).

Hoewel die “regsprosedure” (Mt 18:15–17) wat die moontlikheid van uitsluiting ingehou het, in die Matteaanse gemeente met die oog op sy heiligheid dus die reël kon gewees het en Matteus hierdie heiligheidsaspek wou behou, ondergaan dié spesifieke tradisie 'n relativerende herinterpretasie vanweë sy huidige plasing in Matteus 18. Vanuit die konteks kan dit nie anders as om die afsnyding van die sondaar slegs as *ultima ratio* te interpreteer nie. Matteus erken dat ter wille van die reinheid van die gemeente daar soms onvermydelike situasies kan ontstaan waar 'n lidmaat as laaste uitweg van die gemeente afgesny sal word. Die konteks verplig egter om te sê dat sodanige dissiplinêre optredes nooit die **doel** van die bemoeienis met die dwalende mag wees nie, maar slegs by wyse van **toelating** in uiterste gevalle mag geskied. Die gemeente mag vir geen oomblik die lewenswet van die liefde waaronder hulle staan, vergeet nie. Sonder die liefde wat opsoek en wil behou, loop die gemeente gevaar om die laaste oordeel voortydig self te wil voltrek, die regverdiges van die onregverdiges vanuit 'n soort “heilige res”-idee te skei. Vir Matteus is die kerk egter nie die “heilige res” nie, maar die skare dissipels van Jesus waaronder daar goeies én slegtes is (vgl Mt 13:24–30, 36–43). Eers die eindgerig sal die skeiding bring. Die afsny-

ding van die sondaar in uiterste gevalle is dus slegs te handhaaf binne die grondliggende bereidheid tot sy heropname.

So verstaan, ondergaan sekere besonderhede in verse 15–17 ook klemverskuiwings: die redaksionele frase "... sodat in die mond van twee of drie getuies elke woord sal vasstaan" (vers 16b), het Deuteronomium 19:15 (waaruit dit aangehaal is) 'n ietwat "negatiewe" regsfunksie — om te keer dat iemand onskuldig veroordeel word. In Matteus 18:15–17 dien dit egter veral 'n positiewe pastorale funksie: om versterking aan die pogings wat die sondigende broer wil oortuig van sy oortreding, te gee. Die getuies moet die oorspronklike broer wat die saak opgeneem het, help om verandering by die sondaar teweeg te bring. Hierdie gedagte word verder versterk deur die drieledige prosedure wat gevolg word — oorspronklik waarskynlik 'n regsprosedure wat uiteindelik teen die sondaar kon tel. In die huidige konteks lê dit egter die klem op die dringendheid van die vermaning. Dit word teken van die liefdevolle bemoeienis met die dwalende wat hom nie aan homself oorlaat nie, maar die liefdespad enduit loop — selfs tot by die bittere einde van afsnyding as dit onvermydelik blyk te wees. Die plasing van verse 15–17 in die konteks van Matteus 18 lei dus tot die betekenis van die dringende opsoek van die sondaar met die doel om hom terug te wen. Geen wonder dat 15–17 so geplaas is dat dit direk op verse 10–14 volg nie. Soos die herder die skaap soek (10–14), moet die gemeente die sondaar soek (15–17). Selfs al moet dit gebeur dat die sondaar uiteindelik as 'n "heiden en tollenaar" beskou word, is ook dit nie die eindpunt van die gemeente se bemoeienis met hom nie, maar weer 'n nuwe beginpunt.

Vers 18 wat as tradisie-eenheid sekerlik heel gou met verse 15–17 verbind geraak het, het oorspronklik die funksie gehad om die gemeente se gesagsoptrede in verse 15–17 te legitimeer of te sanksioneer. Formeel behou dit steeds dié funksie in die huidige konteks, hoewel dit 'n nuwe dimensie bykry: nie meer net hemelse bekragtiging van die **afsnyn** van die sondigende broer nie, maar veral ook die gesag, volmag en plig tot die **ophef** van die afsnyding. So vervul vers 18 die funksie van 'n brug na vers 21 en verder waar juis die plig tot vergiffenis besondere prominensie ontvang. Die gesag van die gemeente in vers 18 word nou onder die korrigerende wet van die liefde geplaas. Net soos wat die eskatologiese **straf** hier en nou in die onttrekking van die gemeenskap van die gelowiges aan die sondaar sigbaar word, word die eskatologiese **vergifenis** ook geopenbaar in die terugtrek van die gemeentelike oordeel.

Die vormgeskiedenis van **verse 19** en **20** het uitgewys dat hierdie verse waarskynlik op die teenwoordigheid van die lewende Here in die erediens — in die besonder die gemeentelike gebed — betrekking gehad het. Matteus verbind hierdie verse deur middel van redaksionele frases

(*amèn légò humín* — verse 18, 19 en *gár* — vers 20) ten nouste met verse 15—17. Op dié wyse word die kwessie van gebed en die teenwoordigheid van die Here besonderlik met die gesag van die gemeente in 15—18 in verband gebring. Gevolglik is verse 19 en 20 wesenlik niks anders as die teologiese begroning van die gemeente se gesag nie. Dit toon op grond wáárvan (die beloftes van God) die bemoeienis met die sondigende broer kan geskied. Dit toon verder dat die gesag van die kerk nie absoluut en onafhanklik kan bestaan nie; alleen in soverre as wat die kerk in biddende afhanklikheid tot God en die opgestane Here verkeer en sodoende die belofte van die teenwoordigheid van die Here durf toeëien, kan hy aanspraak maak op gesag in die handeling met sy lidmate. Eers so kry die gemeentelike gesag hemelse sanksie.

Verder staan verse 19 en 20 ook met die konteks van bereidheid tot vergiffenis in verband: hierdie twee verse is ten diepste 'n verlenging van die gedagte van liefdevolle bemoeienis met die sondigende broer, want sonder die gesamentlike gebed verword kerklike gesag baie maklik tot naakte vervolgsugtigheid. Wanneer die gemeente egter voortdurend die wil van die Vader in gesamentlike gebed soek, wanneer die teenwoordigheid van die Here hulle gedagtes en optrede begin vul, wanneer die kerk se denke die Here se gedagtes begin oorneem en deurgee — dit is dan dat die liefde tot die sondaar in en deur die dissiplinêre maatreëls van die kerk begin gestalte kry. So word die kerklike tuguitoefening binne die horison van die gebed getrek. Verse 19 en 20 gee dus breedte en diepgang aan die kerk se gesag in die tuguitoefening. Dit dui op die bron, basis en inhoud van hulle gesag, naamlik die liefde van God tot sondaars wat slegs in verbinding met die lewende Here in binne-kerklike verhoudings kan realiseer — juis daar waar verhoudings dreig om skeef te loop.

Hierdie algemene verhouding tussen verse 19 en 20 enersyds en 15—18 andersyds het 'n invloed op sekere detailkwessies. Wat vers 19 betref hou dit in dat die *peri pantòs prágmatois* in die gemeenskaplike gebed nie maar oor allerlei sake gaan nie, maar spesifiek op die saak van die dwalende broer van 15—17 en die gesagvolle hantering daarvan deur die gemeente (18), gemik is. Verder, die 'twee' (verse 19) (én 'twee of drie' van vers 20) is nie bloot 'n verwysing na die 'twee of drie getuies' van vers 16 nie, maar beteken dat hulle as verteenwoordigers van of saam met die gemeente vir die sondaar en die hantering van sy saak deur die gemeente, in gebed verkeer. Die klem lê dus op die **gemeentelike** aktiwiteit en gesag.

Die laaste detailkwessie het te doen met die feit dat vers 20 die *ekklēsía*-begrip van vers 17 sterk Christologies interpreteer. Anders as in Matteus 16:18 waar Christus van "**my** kerk" praat, vind ons in 18:17 slegs 'n verwysing na "**die** kerk". Dit maak dit egter nie minder kerk van

Christus nie, aangesien die noue verband tussen 15—18 en 19—20 juis hierdie identifikasie meebring. Eerstens word die begrip *ekklēsía* vanuit die broederskap in Matteus 18 benader, en tweedens is dié broederskap in 18:20 weer aan Christus gekoppel deurdat hulle in sy Naam vergader en Hy in hulle midde is. Die gemeentedissipline van 15—17 het dus vir Matteus slegs betekenis in soverre as wat dit begrond word deur die verbintenisse van hierdie gemeente aan Christus (vers 20).

Dit bring ons aan die einde van die diachroniese ondersoek van Matteus 18:15—20. Deur middel van die histories-kritiese paradigma (hier in die besonder die metodes van bronnekritiek en redaksiegeskiedenis) is beredeneer watter tradisiemateriaal Matteus tot sy beskikking gehad het en hoe hy dit in 'n nuwe konteks geherinterpreteer het. In laasgenoemde geval het ons reeds kniediep in die sinchroniese benadering te lande gekom, hoewel vanuit 'n diachroniese blikrigting, aangesien die redaksiegeskiedenis hom juis met die studie van die **bronne** se "redigering" besig hou. Sodoende is egter reeds voorlopige sinchroniese resultate bekom wat later met dié van die meer pertinente sinchroniese metodes gekorreleer kan word. Dit beklemtoon weer eens die wisselwerking tussen diachronie en sinchronie. Die twee benaderings (met hulle onderskeie metodes) kan nie waterdig van mekaar geskei word nie.

3. SINCHRONIESE ONDERSOEK VAN MATTEUS 18:15—20

3.1 Struktuur

Binne die opset van dié artikel kan ons slegs enkele resultate van 'n redevoerings- en narratiewe analise weergee. Ons konsentreer op die plek wat Matteus 18:15—20 binne die opset van Matteus 18 en die hele Matteusewangelie inneem. Puntsgewys behels dit die volgende:

3.1.1 Binne die wisseling van diskoerse (hfste 5—7, 10, 13, 18, 23—25) en verhalende gedeeltes (hfste 1—4, 8—9, 11—12, 14—17, 19—22, 26—28) neem Matteus 18 sy plek as **diskoers** in.

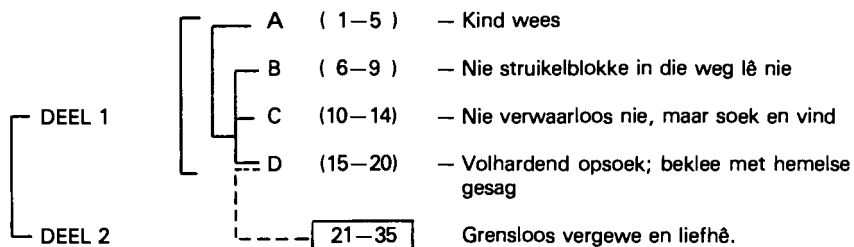
3.1.2 Die beginsel van **simmetrie** is 'n belangrike aspek van Matteus se struktuur. Uitgaande van dié beginsel kan gesê word dat Matteus 18 (as deel van 'n breër eenheid, 16:21—20:34) met Matteus 10 korreleer. Hierdie twee hoofstukke staan aan weerskante van die "skeidslyn", Matteus 13. Dit hou in dat die wending wat in Matteus 13 in die Matteusverhaal na vore tree 'n invloed het op die verstaan van Matteus 18: hoe-

wel laasgenoemde met Matteus 10 korreleer, tree daar ook progressie in. Waar Matteus 10 die **versameling** van die nuwe volk van God beskryf, het Matteus 18 dit oor die **ordening** van hierdie volk.

3.1.3 Matteus 18 bevind hom verder binne die **lineêre, narratiewe lyn** in Matteus. Vanaf Matteus 13 konsentreer Jesus al hoe meer op die onderrig aan sy dissipels, omdat hulle volgens Matteus 13 die nodige begrip toon vir sy boodskap en werk. Terselfdertyd is hulle egter nog onkundig oor baie aspekte rakende die aard van Jesus se Messiasskap asook die implikasies van hulle eie navolging — veral met betrekking tot die kwessie van hulle posisie in die koninkryk van God. Daarom word hulle in 16:21–20:34 onderrig oor die lyding van Jesus en oor groot wees in die koninkryk van God (Matteus 18).

3.1.4 Matteus 18 is opgeneem in die **pragmatiek** van Matteus deurdat dit 'n appèl tot die leser rig om deel te word van die navolging van Jesus — spesifiek met betrekking tot die kwessie van die omgekeerde orde in God se koninkryk/gemeente: as jy groot wil wees, moet jy nederig word en volhardend, sonder ophou, by die probleme van die medegelowiges betrokke raak.

3.1.5 Matteus 18 kan in twee dele, te wete verse 1–20 en 21–35 verdeel word. Eersgenoemde bestaan uit vier perikope, naamlik verse 1–5, 6–9, 10–14 en 15–20. Deel twee (21–35) vorm 'n selfstandige perikoop. Skematies kan dit soos volg weergegee word:

3.1.6 Verse 15–20 val as perikoop D onder deel 1. Dit is een van drie perikope (B–D) wat veral die lig op die besorgdheid oor die medegelowiges laat val deurdat in die besonder die volhardende en liefdevolle opsoek van die sondigende broer beklemtoon word. In hierdie opsig is daar 'n noue skakeling tussen verse 15–20 en 10–14, aangesien in laasgenoemde ook die gedagte van die volhardende soeke na die afgedwaalde gelowige onderstreep word — totdat hy **gevind** word. Hierdie

gedagte van "vind" het 'n belangrike invloed op die dissiplinêre maatreëls waarvan in 15—20 sprake is. Dit hou naamlik in dat die bedoeling van die sogenaamde tugmaatreëls nie primêr dié van afsnyding is nie, maar van terugvind en terugwen vir die gemeente. Verder oefen deel 1 se tema ("grootheid in die koninkryk van God kom tot uiting in kinderlike nederigheid wat hom toelê op die besorgd wees en versorging van die medegelowiges") ook nog dié invloed op verse 15—20 uit dat die besorgdheid wat in 15—20 gemanifesteer word, uitdrukking is van die tipiese gesindheid van kinderlike nederigheid wat die kenmerk van onderlinge verhoudinge in die *ekklesiá* as afskynsel van die koninkryk van God is.

3.1.7 Deel 2 oefen ook 'n beslissende invloed op die verstaan van verse 15—20 uit. Eerstens op 'n indirekte manier deurdat die gedagte van onbeperkte vergiffenis (deel 2) ten opsigte van die hele deel 1 geld. Daar is egter 'n direkter skakeling tussen 15—20 en deel 2 (aangedui deur die stippellynverbinding in bostaande skets): albei bevat dieselfde sleutelwoord, naamlik "broer". Verder, tematies is dit juis die gedagte van berou en vergiffenis wat implisiet in 15—20 teenwoordig is, wat deur Petrus in vers 21 eksplisiet verwoord word en waarop deel 2 die antwoord gee. Dit hou in dat deel 2 se antwoord direkte betekenis vir die interpretasie van die "tuggebeure" in 15—20 het: tug het naamlik slegs sin en betekenis wanneer die voortdurende bereidheid tot vergiffenis en heropname van die sondigende broer aanwesig is. Daarsonder verword kerklike dissipline tot naakte vervolgsugtigheid wat tot die dood lei — v^on sondigende lidmaat én gemeente.

Uit bostaande resultate is dit opvallend dat ten spyte van die verskillende hoeke waaruit Matteus 18 deur die diachronie (veral redaksiesgeskiedenis) en redevoerings-/narratiewe analise benader is, dit nogtans merkwaardig is tot watter gelykluidende resultate geraak is met betrekking tot die plek, funksie en oorhoofse interpretasie van verse 15—20.

3.2 Historiese situering

Drie aspekte is hier ter sprake: die datering en ontstaansoord van die Matteusewangelie; die sosiale omstandighede van die Matteaanse gemeente; en die plasing van die tug in Matteus 18:15—20 binne die groter konteks van kerklike dissipline in die Nuwe Testament. Weens gebrek aan ruimte gee ek slegs aan laasgenoemde aspek aandag.

Mens kan probeer om 'n historiese ontwikkelingslyn met betrekking tot die tug in die Nuwe-Testamentiese geskrifte aan te toon. Drie terreine tree so na vore: die verbleking van die charismatiese aspek in die

tug; die verskuiwing in kollektiewe verantwoordelikheid in die tug na die meer individueel-amptelike; en die geleidelike ontwikkeling van prosedures in die tug as gevolg van die oorname van Joodse regsforme. Die vraag is dan waar Matteus 18:15–20 hom binne hierdie vermeende ontwikkeling bevind.

3.2.1 Die verbleking van die charismatiese

Met die charismatiese aspek word bedoel dat dit lyk asof die Nuwe Testament 'n ou tradisie bewaar dat in die vroegste tye die tug in die besonder saamgehang het met die apostoliese amp wat onder die direkte leiding van die Heilige Gees die oordeel van God onmiddellike effek laat kry het. Dis veral die sogenaamde "vloek-formule" (*anáthema*) wat ter sprake kom. Die bekendste voorbeeld hiervan is 1 Korintiërs 16:22: "As iemand die Here nie liefhet nie, laat hom 'n vervloeking wees." Ander tekste wat hiermee in verband staan, is 1 Korintiërs 12:3; Romeine 9:3; en Galasiërs 1:8,9. Hoewel in hierdie vloekformule sekerlik nie in die tegniese sin van die woord van 'n gemeentelike tugmaatreëls sprake is nie, maar eerder van 'n eskatologiese gerigswoord, bevat dit nietemin een van die wesentlike gedagtes van die tug, naamlik dat indien daar nie bekering is nie, die sondaar onder die oordeel van God verkeer. Die prentjie vanuit die Nuwe Testament is egter dat hierdie vorm van "tuguitoefening" algaande op die agtergrond getree het ten gunste van meer "indirekte" wyses van omgaan met die sondaar.

Wanneer Matteus 18:15–20 met hierdie gegewens vergelyk word, is dit duidelik dat dit nie in hierdie sin "charismaties" is nie. Hier is nie sprake van vloekformules of wonderagtige tuguitoefening nie (vgl bv Hd 5: Ananias en Saffira). Tog mag nie beweer word dat die charismatiese geheel en al afwesig is nie, want in soverre as wat die tug plaasvind in die teenwoordigheid van die Here Jesus en in biddende opsien tot God (kyk verse 19–20), is God se Gees nie minder aanwesig nie.

3.2.2 Verskuiwing van kollektiewe verantwoordelikheid na die individueel-amptelike

Hierdie ontwikkeling moet nie oordryf word nie. Dis alleen af te lei wanneer tekste uit sommige geskrifte (veral die Pauliniese briewe) met die Pastorale briewe vergelyk word. Dit lyk asof daar in laasgenoemde kategorie 'n verhoogde klem op die amp en amptelike vermaning aanwesig is. Dit moet egter nie so voorgestel word asof "gemeente" en "amp", "kerk" en "reg" radikaal in opposisie tot mekaar staan nie. Dit is slegs dat in die Pastorale briewe die amp meer individueel en instituër voorkom.

Dit is baie moeilik om Matteus 18:15–20 binne hierdie ontwikkeling te plaas. Enersyds laat Matteus in sy redaksionele fase iets blyk van ampte wat in die gemeente werksaam was; andersyds is sy teologiese hantering daarvan sodanig dat hy die historiese tradisies omtrent die akte van die prediking wat sy eie tug uitoefen, bewaar. én die “ampte” onderspeel. Teologies staan Matteus 18:15–20 dus nader aan die kollektiewe tuguitoefening, hoewel dit chronologies blyke gee van ’n “stryd” rondom verampteliking in die tug wat al kon ingetree het.

3.2.3 Geleidelike ontwikkeling van prosedures in die tug

Weer eens is dit ’n afleiding wat gemaak word wanneer Pauliniese materiaal met die Pastorale geskrifte vergelyk word. Titus 3:10 (vgl 1 Tm 5:19) kan as voorbeeld aangehaal word van ’n stadium in die ontwikkeling toe definitiewe prosedures in die tughandeling reeds in swang was. Dit kan toegeskryf word aan die feit dat die kerk mettertyd swaarder geleun het op en gebruik gemaak het van Joodse regsforme. Dit raak veral vorme van formele teregwyding, en die getal en rol van getuies. Dit was net natuurlik dat die vroeë kerk gaandeweg van bestaande vorme en praktyke gebruik sou maak soos die nood hom voorgedoen het.

Die gedetailleerde prosedure in Matteus 18:15–17 is uniek in die Nuwe Testament en laat vermoed dat dit chronologies laat in dié ontwikkeling geplaas moet word. Tog moet dié stelling nie oorbeklemtoon word nie. Eerstens, hoewel relatief gedetailleerd, tref ons nie hier of in die res van die Nuwe Testament enige kasuïstiek aan nie. Die Nuwe Testament het merkwaardig min belangstelling vir tugprosedures – so anders as by Qumran, byvoorbeeld. Waar oor “tugprosedure” gehandel word, vind ons sober taal en slegs enkele “reëls”. En dit geld ook van Matteus 18:15–17. Tweedens is die teologiese punt wat Matteus aan die tugmaatreëls in 18:15–17 gee nie op die prosedure afgestem nie, maar pastoraal gerig: die terugwen van die sondaar.

3.2.4 Ander elemente van die tug in die Nuwe Testament

Daar is nog vier ander aspekte van die tug in die Nuwe Testament waarby die tugmaatreëls van Matteus 18:15–20 volkome inpas. Hulle is: (a) dat sondes van leer en lewe lei tot tugoptrede omdat dit die wese van die gemeente en individuele lidmate se verhouding tot Christus die Here aantast; (b) dat die doel van die tug gemik is op die redding van die sondaar en die heiligheid van die gemeente, sonder dat hierdie twee oogmerke teenoor mekaar staan, en sonder dat dit die volmaakte suiwerheid van die gemeente op die oog het; (c) dat die vorme van tug bestaan uit

die vermaning (informeel-broederlik én amptelik), die gedeeltelike uitsluiting van die sondaar uit die gemeente (d.i. die afbreek van persoonlike verkeer met die sondaar; sy uitsluiting van die nagmaal), en die volledige uitsluiting, hoewel laasgenoemde nie noodwendig die totale verlorenheid van die sondaar inhou nie — sy terugkeer en heropname bly prinsipieëi oop; en (d) dat die liefde die oorkoepelende gesindheid is waarin die kerklike tug uitgevoer word. Dis 'n geestelike en herderlike handeling wat geen plek vir vervolgsugtigheid het nie, maar wat in verdraagsaamheid en geduld geskied.

Met hierdie afdeling is aangetoon hoe die tughandeling van Matteus 18:15—20 sinchronies in verband staan met ander gegewens hieroor in die res van die Nuwe Testament.

3.3 Teologiese situering

Hierdie afdeling spits hom op die teologie van die Matteusevangelie toe as sinchroniese raamwerk vir die verstaan van Matteus 18:15—20. Aangesien die klem in laasgenoemde (én in die hele hfst 18) egter op die orde in die Matteaanse kerk val, sal slegs aan een aspek van die teologie van Matteus aandag gegee word, te wete sy kerkbegrip. Hieronder sal weer net twee gesigspunte, naamlik die dissipelbeeld van en kerklike dissipline in Matteus kursories behandel word.

3.3.1 Die dissipelbeeld van Matteus

Die hoofklem val op die anti-hiërargiese tendens wat uit Matteus se dissipelbeeld straal.

Daar is 'n dubbelvlakkigheid in die Matteusevangelie. Dit hou in dat die Evangelie nie net handel oor die tydperk van Jesus se aardse omwandeling nie, maar ook op die na-pase gemeente van Matteus se eie tyd gerig is. Die basiese tese is nou dat die verskillende terme wat almal die dissipelbeeld uitmaak, nie na vasstaande kategorieë binne die Matteaanse gemeente verwys nie, maar telkens op die **hële** gemeente slaan en hoogstens nuanses van dissipelskap reflekteer.

Die term *mathētēs* is die belangrikste. Hoewel *ekklēsía* deur Matteus gebruik word, is dit nie konstituerend vir die kerkbegrip van Matteus nie, omdat dit deur "dissipel" oorskadu en gekwalifiseer word. Die Matteaanse kerk word naamlik as 'n dissipelgemeenskap geteken. Die aardse dissipels tree in hulle dubbelslagtigheid, te wete sowel begrypers as twyfelaars en kleingelowiges, as transparante op vir die na-pase gemeente van Matteus. In hulle herken die Matteaanse gemeente hulself

in die daaglikse Christelike stryd van "val en opstaan". Die term *apóstoloi* word deur Matteus vermy omdat die kerk van Matteus waarskynlik beter met die aardse dissipels kon identifiseer as met die na-pase apostel-figure. Die term *hoi dódeka* dien nie om die dissipels as ampte uit te lig nie, maar om hulle histories aan die aardse Jesus te bind. Hulle fungeer as simbole van die historiese aanvang van die kerk. Ook die Petrus-figuur, hoewel dit 'n uitsonderingsposisie beklee, word nie as 'n amp téénoor die dissipels/gemeente geteken nie. Hy is hoogstens *primus inter pares* wat 'n heilshistoriese primaatskap beklee: hy is die eerste getuie van die aardse Jesus, en koppel as sodanig die leertradisie van die na-pase gemeente aan die aardse Jesus. Die begrip *adelfós*, waarvan die wortels in die gebruik van *’áh* in Deuteronomium lê, funksioneer as 'n referensiële sinoniem van *mathētēs* en benadruk die broederlike verhoudings van die dissipels/gemeente onderling. Dit kwalifiseer die na-pase gemeente as 'n broederskap van gelowiges. *Mikroi* verwys nie na die een of ander sosiologiese groepering van gelowiges in die Matteaanse gemeente wat gevaar loop om hulle geloof te verloor nie, maar primêr (saam met *paidion*) na die grondhouding in die koninkryk, naamlik totale afhanklikheid van God. As gevolg van dié houding kan dit gebeur dat die *mikroi* deur ander mislei en verwaarloos word.

Die nuanses van dissipelskap uitgedruk deur die verskillende terme is dus soos volg: "dissipel" — navolgingskap van die aardse Jesus; "die twaalf" — die dissipels se gebondenheid aan die aardse Jesus; "Petrus" — eerste getuie van en band met die aardse Jesus; "broer" — onderlinge broederlikheid; "kleintjie" (en "kindjie") — totale afhanklikheid van God, met die moontlike gevare wat dit inhou. Juis op hierdie genuanseerde wyse is die Matteaanse dissipelgemeenskap *ekklesia* van die Here. Hierdie nuanses moet gevolglik 'n rol speel in die eksegeese van Matteus 18 waar die meeste van hierdie terme wel voorkom.

3.3.2 Kerklike dissipline in Matteus

Die Matteaanse gemeente is 'n *corpus mixtum* waar sowel gelowiges as afvalliges voorkom. Dit is geen ideale gemeente in die sin van sondeloosheid nie. Dis veral die gelykenisse van die onkruid tussen die koring en die visnet in Matteus 13 wat hierdie feit onderstreep, hoewel hierdie donker sy van die kerk dwarsdeur die Evangelie voorkom.

Hierdie feit beteken egter nie dat die gemeente hulle gemengde aard gelate aanvaar en daarvan 'n alibi vir gebrekkige Christenskap maak nie. Die uniekheid van die kerk as verteenwoordiger van die koninkryk van die hemele word nie prysgegee nie. Daarom word die sonde hoofsaaklik op drie maniere beveg — maniere wat almal blyke daarvan gee

dat aan die basiese eis van bekering wat die koninkryk stel, uitvoering gegee wil word.

Eerstens word die eis van vrug dra gestel. Dit hou in dat die gemeente doeners van die wil van die Vader sal wees. Die wet, soos geïnterpreteer deur Jesus as liefde tot God en die naaste, behou daarom blywende status. Tweedens dien die eskatologiese dreiging as aansporing vir die gemeente om te volhard. Dit skerp die etiese eise in. Die gemeente leef verder in 'n soort "heilsonsekerheid" omdat eers die eindoordeel die ware status van elke dissipel sal openbaar. Die eskatologiese dreiging se bedoeling is egter nie om verlamdend in te werk nie, maar juis om die gelowige op die erns van sy roeping te wys en aan te spoor. Derdens het die gemeente die opdrag om geduldig met die tekortkominge van die gemeentelide om te gaan. Dit beteken dat voortydige en oorhaastige oordele oor mekaar uitgesluit is. Ten diepste moet die gemeente wag tot die eskatologiese oordeel vir die finale suiwering van die gemeente. Voorlopig het hulle egter wel die gesag ontvang om sonde te vergewe, en dit is miskien die heel belangrikste manier waarop die Matteaanse gemeente die sonde in sy midde kan beveg — deur die bereidheid om die broer se sonde te vergewe. Dit spreek vanself dat dit belangrike eksegetiese implikasies vir die tuguitoefening van Matteus 18:15–20 inhou. Soos reeds voorheen gestel, beteken dit dat die tug in dié gedeelte primêr op vergiffenis ingestel is, en nie op die afsnyding van die lidmaat nie. Laasgenoemde is slegs *ultima ratio*.

4. HOOFLYNE VAN MATTEUS SE VERKONDIGING OOR KERKLIKE DISSIPLINE IN MATTEUS 18:15–20

In die lig van die totale prentjie soos opgebou deur die diachroniese en sinchroniese ondersoek van hierdie verse, kan Matteus se verkondiging oor kerklike tug volgens Matteus 18:15–20 soos volg saamgevat word:

4.1 Tug as kontekstuele handeling

Hiermee word bedoel dat die tughandeling soos beskryf in Matteus 18:15–20 nie binne 'n vakuum plaasgevind het nie. Dit is duidelik dat Matteus in die skryf van dié verse kind van sy tyd was. Wat hier staan kan naamlik binne die breër konteks van vroeg-Christelike en Joods-Old-Testamentiese tradisies geplaas word. Matteus skryf dus nie as 'n *tabula rasa* nie, maar funksioneer as iemand wat gedrenk is in die godsdienstige tradisies van sy tyd. Binne hierdie raamwerk skryf hy egter vanuit 'n nuwe lojaliteit en gebondenheid aan Jesus Christus.

4.2 Tug as suiwerende handeling

Volgens Matteus se kerkbegrip is die kerk 'n *corpus mixtum* van ware en onegte gelowiges. Terwyl die kerk van Christus gevorm en opgebou word, gaan die bese steeds voort met sy verwoestingswerk — buite én binne die kerk. Sonde onder die lidmate is dus 'n manifestering van die aanwesigheid en werksaamheid van die bese. Met hierdie toedrag van sake kan egter nie genoeg geneem word nie. Die tug is dus die kerk se manier om die sonde en die bese in sy midde te beveg.

4.3 Tug as heilbringende handeling

Alles in Matteus 18:15—20 dui daarop dat die tug primêr een doel voor oë het, en dit is om die sondaar tot die heil in Christus te bring en in die gemeente as voile lid te herstel. Die volgende wys alles in dié rigting:

- *Die sondaar word steeds as **broer** behandel. Die tugprosedure is daarop gemik om ten minste aanvanklik sy eer en privaatheid te beskerm.
- *Die tugmaatreëls moet binne die konteks van Matteus 18 as 'n volhardende en liefdevolle opsoek van die sondigende broer geïnterpreteer word.
- *Selfs die daad van afsnyding deur die gemeente (vers 17) is as heilshandeling bedoel. Dit dien as skokmiddel om die broer tot sy sinne te bring.

4.4 Tug as gemeentelike handeling

Deur middel van die dissipelbeeld van Matteus is uitgewys dat die begrip *ekklêsia* (18:17) as 'n dissipel- en broedergemeenskap geïnterpreteer moet word. Die hele gemeente het dus belang by die sondaar, omdat dit die sonde van 'n mededissipel en **broer** is.

Die dissipelbeeld van Matteus het verder 'n anti-hiërargiese tendens aangetoon. Die "ampte" word onderspeel. Alle gemeentelike is derhalwe by die tug betrokke. Hiermee word die ampte nie as sodanig genegeer of gedevalueer nie, maar binne die regte perspektief geplaas. Wanneer die ampte sou tug, sou hulle dit nie anders kon doen as wat hier beskrywe is nie: nie in vermeende belangrikheid vanuit 'n bepaalde status nie, maar met 'n kinderlike en liefdevolle gesindheid. In die verbondsgemeenskap moet die onderlinge liefde seëvier. Tug is almal se taak, nie net dié van die ampte nie.

4.5 Tug as koninkrykshandeling

Volgens Matteus 18 is die gemeente die administreerders van hemelse geregtigheid. In hul optrede verteenwoordig hulle die koninkryk van God. Laasgenoemde tree as norm en dreiging in die lewe van die gemeente na vore.

As **norm** vorm die koninkryk die diepste rasionaal vir die kerklike tugoptrede: die kerk is die pagters van die koninkryk en moet die vrug daarvan oplewer. In Matteus beteken dit by uitstek om volmaak in die liefde te wees. Wanneer dít in die kerk ontbreek is die tug die manier om die kerk weer hierin op te skerp.

Die koninkryk vorm ook 'n **dreiging** in die kerklike lewe. Die kerk deel nie net in die gawes van die koninkryk nie, maar ook in sy oordeel. Die tug is dus ook die manifestering van die oordeel van God oor sonde wat voorlopig in werking tree. Die gesag wat aan die gemeente in die tug toegeken word (vgl. Matteus 18:18) moet so uitgeoefen word dat die sondaar daarvan bewus is dat dit God self is wat in hierdie gerig optree, dat die eskatologiese eindoordeel inderdaad naby gekom het. As voorlopige oordeel bevat dit egter altyd 'n genade-element, naamlik dié van waar-skuwing. Dit dien tot aansporing vir die sondaar om tot inkeer te kom.

NOTAS

1. Die artikel is 'n samevatting van: H C van Zyl, *Matteus 18:15–20: 'n Diachroniese en sinchroniese ondersoek met besondere verwysing na kerklike dissipline*, ongepubliseerde DD-proefskrif, Universiteit van Pretoria, Pretoria 1987. Vir volledige berekening van argumente en literatuurverwysings word die leser na dié werk verwys.
2. 'n Vierde komponent van die sinchroniese ondersoek is die detaileksegese. Dit is 'n "vers-vir-vers"-ontleding waar aan detailaangeleenthede aandag gegee word wat óf glad nie óf onvolledig in die vorige afdelings behandel is. Dit span die kroon op die eksegese. Nou word beslissings gemaak in die lig van die volledige diachroniese en sinchroniese ondersoek tot sover. Weens gebrek aan ruimte kan hierdie komponent egter nie in die bestek van dié artikel ingewerk word nie.